

GREEN PAPER

Oktober 2020

Visiedocument van Werkgroep Zorg 2025

Een oproep van jonge zorgprofessionals voor Groene Zorg

[

De zorg draagt substantieel bij aan de klimaatcrisis. Juist omdat gezondheid sterk afhankelijk is van de omgeving, moet óók de gezondheidszorg groener.

]

**Dit is een appel op alle partijen in de zorg om nú
gezamenlijk bindende afspraken te maken voor
een duurzaam zorgsysteem in Nederland.**

Gezondheid, gezondheidszorg en duurzaamheid zijn nauw verweven

Onze gezondheid is afhankelijk van onze omgeving. Klimaatverandering en snel veranderende ecosystemen vormen daarom een bedreiging voor de gezondheid. Die bedreiging treedt op korte termijn op (zoals astma-aanvallen bij smog), en op langere termijn (zoals ondervoeding door afnemende voedingswaarde van landbouwopbrengst). De bedreiging kan direct (oversterfte bij extreme hitte), of indirect zijn (zoals verlies van biodiversiteit en natuur, met als gevolg frequentere overstromingen waarbij slachtoffers vallen). De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de *Lancet* Countdown¹ noemen klimaatverandering de grootste uitdaging van de 21e eeuw, en ZonMw² noemt het risico voor de gezondheid onacceptabel hoog [1, 2, 3]. Hoe langer actie uitblijft, hoe groter de schade voor onze gezondheid.

De zorg is in Nederland verantwoordelijk voor 7% van de totale CO₂-uitstoot [4]. Zorginstellingen produceren op grote schaal niet-recyclebaar afval [5]. Geneesmiddelen komen onder andere via ontlasting en urine in het riool terecht. Zuiveringsinstallaties kunnen niet alle stoffen uit het rioolwater filteren. In sommige gevallen eindigt maar liefst 70% van geconsumeerde geneesmiddelen in het oppervlaktewater [6]. **Deze negatieve bijdragen van het gezondheidszorgsysteem aan de leefomgeving stroken niet met het doel 'gezondheidsbevordering'.** Het is in strijd met de Eed van Hippocrates waarin (para)medici zweren de gezondheid te bevorderen en niet te schaden. **Als jonge medische professionals in Nederland roepen wij op tot verduurzaming van de zorg.**

Huidige initiatieven om de zorg te verduurzamen zijn nog ontoereikend [7]. Het aantal deelnemers aan de Green Deal Zorg³ neemt toe, maar deelname en ook de invulling ervan zijn nog vrijblijvend. Nederland heeft zich gecommitteerd aan een afname van CO₂-uitstoot van 49% in 2030 ten opzichte van 1990. Tot 2017 bleef een afname uit. Om het doel alsnog te behalen, moet er vanaf heden tot 2030 een 6-8% minder CO₂-uitstoot per jaar worden gerealiseerd. [4] **Nú is het moment om gezamenlijk en structureel de zorg te vergroenen. Duurzaamheid moet daarom hoger op de agenda en de vrijblijvendheid moet eraf. Het is de verantwoordelijkheid van alle partijen in de zorg om samen tot bindende afspraken te komen voor een groener zorgsysteem.**

De weg naar een groener zorgsysteem kent uitdagingen, maar die zijn overkomelijk

Een aantal aspecten kan in de weg staan bij het katalyseren van vergroening in de zorg. Hieronder volgen voorbeelden van dergelijke uitdagingen op een drietal fronten (*concreetheid, kennis en zorgstructuur en regelgeving*), inclusief mogelijke oplossingen.

¹ De *Lancet* Countdown is een internationaal, multidisciplinair samenwerkingsverband dat zich toelegt op de monitoring van de gezondheidseffecten van klimaatverandering

² ZonMw is Nederlandse financieringsorganisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie

³ Door het ondertekenen van de [Green Deal Duurzame Zorg](#) spreken partijen de intentie uit zich in te zetten voor verduurzaming

Concreetheid

Uitdaging: Klimaatverandering en veranderende ecosystemen zijn een dusdanig omvangrijk probleem, dat het risico bestaat lamgeslagen te worden door een gevoel van overmacht. Daarbij zijn de soms indirecte gevolgen niet altijd of pas op langere termijn zichtbaar, wat het ondernemen van actie kan belemmeren.

Oplossing: De gezondheidsrisico's ten gevolge van een veranderend milieu en klimaat moeten inzichtelijk en concreet worden gemaakt [7]. Een dashboard met informatie over relevante actuele en voorspelde cijfers kan hiervoor uitkomst bieden [8]. Bijvoorbeeld door het tonen van het aantal ziekenhuisopnames ten gevolge van een hittegolf in Nederland of de vroegtijdige overlijdens ten gevolge van luchtvervuiling. Maar ook kan het bespaarde kosten door duurzaamheidsinvesteringen ontsluiten en zo de kosteneffectiviteit van snel handelen duidelijk maken voor bestuurders, zorgverzekeraars en beleidsmakers. Een dashboard laat zien waar de risico's liggen en biedt zo handvatten voor gerichte oplossingen, wat de problematiek én de mogelijke aanpak daarvan concreter maakt. Internationale organisaties zoals het Britse [Centre of Sustainable Healthcare](#) kunnen als voorbeeld gelden voor een Nederlands kennisplatform over duurzame zorg. Het ontsluiten van informatie vergroot het inzicht in het verband tussen zorg en klimaat, iets wat ook bij de volgende uitdaging aansluit.

Kennis

Uitdaging: De kennis over de relatie tussen de zorg en het klimaatprobleem is beperkt bij professionals in de zorgsector. Ook is de wetenschap over welke maatregelen het meest doelmatig zijn nog ontoereikend. In de dagelijkse praktijk is bij zorgverleners niet of weinig bekend over welke impact behandelkeuzes hebben op de omgeving, weten zorgmedewerkers niet altijd hoe op de werkvloer bij te dragen aan duurzaamheid en is er bestuurlijk vaak nog weinig kennis en bewustzijn, terwijl dat onontbeerlijk is bij het maken van de juiste afwegingen. [9]

Oplossing: Het verduurzamen van gedrag en systemen begint bij bewustzijn, kennis en expertise over de impact van de gezondheidszorg op milieu en klimaat bij alle partijen in de zorg. Dit zou voor artsen al moeten beginnen in het geneeskunde curriculum, door de relatie tussen klimaatverandering en gezondheid en het vervuilende aspect van de zorg op te nemen in het [Raamplan voor de artsenopleiding](#). Desgelijks zal er in de opleiding Farmacie meer aandacht moeten komen over de milieueffecten van geneesmiddelen, van de ontwikkeling, het voorschrijven en het gebruik van de medicijnen tot aan de afvalverwerking van de medicijnresten. In de vervolgopleiding en daarna is meer aandacht nodig voor groener handelen. Bijvoorbeeld door nascholing, cursussen⁴ en congressen⁵. Maar ook in richtlijnen moet de milieu-impact van behandelkeuze terugkomen⁶, zoals dat ook steeds vaker voor kosteneffectiviteit het geval is. Verder zijn er meer subsidies nodig om onderzoek te stimuleren naar duurzame zorg. Dit onderzoek is nodig om inzicht te krijgen welke effecten behandelingen hebben

⁴ Bijvoorbeeld [CHS sustainable health courses](#)

⁵ Bijvoorbeeld [Duurzame Zorg 2020](#)

⁶ Zoals in de nieuwste [NHG-richtlijn Astma bij Volwassenen](#) een begin mee is gemaakt

op de directe leefomgeving en daarmee de gezondheid van patiënten. Deze informatie is essentieel om concrete maatregelen te destilleren die daadwerkelijk bijdrage leveren aan verduurzaming.

Zorgstructuur en regelgeving

Uitdaging: Financiële schotten en tijdsgebonden budgetten bemoeilijken langdurige en sectorbrede (duurzaamheids-)investeringen [10]. In ziekenhuizen, huisartsenpraktijken, apotheken en andere zorginstellingen spelen onderwerpen als duurzame inkoop sporadisch en in beperkte mate een rol. Duurzaamheid is nog niet geïntegreerd in de regelgeving waardoor het geen randvoorwaarde is, maar vrijblijvend.

Oplossing: De rol in de verduurzaming verschilt per speler in het zorgsysteem. Het creëren van ruimte voor de ontwikkeling van duurzame initiatieven is een taak van de overheid en zorgbestuurders. Wettelijke regelgeving en het financieringsmodel moeten zorgbestuurders in staat stellen en aanjagen om duurzame keuzes te maken, en deze te integreren in hun strategie. Bijvoorbeeld door het faciliteren en stimuleren van langdurige investeringen [11]. Brancheverenigingen in de gehele zorgsector kunnen door duurzaamheid in hun visie te betrekken zorgbestuurders stimuleren een duidelijke positie in te nemen en slagkracht te geven bij het uitvoeren van duurzaam beleid. De duurzame beleidskeuzes van bestuurders stellen op hun beurt zorgverleners en zorggebruikers in staat te verduurzamen. Denk aan het stimuleren van het gebruik van fietsen, elektrische auto's en openbaar vervoer, en het verplaatsen van zorg naar de woonomgeving. De COVID-19-crisis heeft noodgedwongen laten zien dat sommige zorgconsulten (in de ambulante setting) ook op afstand kunnen plaatsvinden. Door vast te houden aan deze nieuwe invalshoek valt de CO₂-uitstoot door patiëntenreisbewegingen voor ziekenhuisbezoeken met 25% te verminderen [12]. Proeftuinen zijn bij uitstek een goed startpunt voor het ontwikkelen van groene initiatieven, waar ook zorgverzekeraars en gemeenten een rol in spelen in de financiering. Daarnaast kunnen duurzaamheidsindicatoren zoals de Milieuthermometer Zorg⁷ prikkels tot verduurzaming geven.

Al met al is innovatie van het zorgsysteem een continue uitdaging én voorwaarde voor vergroening. De zorgstructuren en het financieringsmodel moeten ruimte bieden voor verduurzaming van gebouwen (door circulaire energievoorzieningen) maar zich ook richten op het verminderen van de noodzaak van zorginstellingen. Bijvoorbeeld door meer te richten op alternatieve – digitale – zorglevering (eHealth), en het verleggen van financiële prikkels die preventieve geneeskunde bevorderen en de maatschappij gezonder houden.

Tot slot

Hoewel niet uitputtend, is bovenstaande opsomming van oplossingsrichtingen een aanzet tot inspiratie en actie. Het uiteenlopende karakter ervan maakt dat op de weg naar een groenere zorg samenwerking een vereiste is. Dit kan alleen als **alle partijen zich committeren aan de benodigde inzet: zorgverleners, overheid, bestuurders, zorgverzekeraars, politici, patiënten en cliënten, producenten, leveranciers en burgers, enzovoort.** Vrijblijvende uitspraken over

⁷ Vereniging Milieu Platform Zorgsector. [Milieuthermometer](#)

groenere intenties zijn niet meer afdoende om ons uit de huidige crisis te krijgen. Als jonge zorgverleners voelen we deze urgentie. Zo is het aan de overheid – zowel landelijk als lokaal – om hiervoor randvoorwaarden te scheppen en samen met de financierders (zorgverzekeraars en gemeenten) in duurzaamheid te investeren. Het is aan zorgverleners om in hun eigen praktijk of instelling duurzaamheid in hun beleid te integreren. Het is aan opleidingen om duurzaamheid op te nemen in het curriculum. Het is aan inkopers en managers om de footprint van de bedrijfsvoering te minimaliseren. **We roepen daarom alle partijen in de zorg op om gezamenlijk onderbouwde, bindende afspraken te maken voor een duurzame koers in de hele zorg en voor de hele samenleving, en die per direct te bevaren.**

Referenties

1. WHO. (2018) *Health and Climate Change*. Geraadpleegd van <https://www.who.int/news-room/facts-in-pictures/detail/health-and-climate-change>
2. The Lancet. (2016, 2018 & 2019) *Lancet Countdown on Health and Climate Change*. Geraadpleegd van <https://www.lancetcountdown.org/>
3. ZonMw. (2019) Kennisagenda Klimaat en Gezondheid. Geraadpleegd van [https://www.zonmw.nl/fileadmin/zonmw/documenten/Gezondheidsbescherming/Kennisagenda Klimaat en Gezondheid digi versie.pdf](https://www.zonmw.nl/fileadmin/zonmw/documenten/Gezondheidsbescherming/Kennisagenda_Klimaat_en_Gezondheid_digi_versie.pdf)
4. Gupta Strategists. (2019) *Een stuur voor de transitie naar duurzame gezondheidszorg*. Geraadpleegd van [https://gupta-strategists.nl/storage/files/1920 Studie Duurzame Gezondheidszorg DIGITAL DEF.pdf](https://gupta-strategists.nl/storage/files/1920_Studie_Duurzame_Gezondheidszorg_DIGITAL_DEF.pdf)
5. Heijnen, J. (2020) *Verspilling op de OK*. NTVG. Geraadpleegd van <https://www.ntvg.nl/artikelen/de-ok-als-afvalfabriek>
6. Coppens, L. Gils, J. van Laak, T.L. ter Raterman, B.W. Wezel, A.P. van. (2014) *Impact van rwzi's op geneesmiddelconcentraties in kwetsbaar oppervlaktewater*. KWR Water. Geraadpleegd van <https://library.kwrwater.nl/publication/52626536/>
7. Watts, N., Amann, M., Arnell, N., Ayeb-Karlsson, S., Belesova, K., Boykoff, ... Montgomery, H. (2019). *The 2019 report of The Lancet Countdown on health and climate change: ensuring that the health of a child born today is not defined by a changing climate*. The Lancet, 394(10211), 1836–1878. Geraadpleegd van [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(19\)32596-6](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(19)32596-6)
8. MPZ Milieuplatform Zorgsector. (2020) *CO2 Routekaart Zorg*. Geraadpleegd van <https://milieuplatformzorg.nl/kennisbank/mpztool/>
9. Kort, M., Gommans, T., de Gelder, L., & Leising, E. (2020) *Verduurzaming in de eerstelijnszorg*. RebelGroup Executives bv. Geraadpleegd van [https://knmt.nl/sites/default/files/definitieve rapportage verduurzaming eerstelijnszorg mei.pdf](https://knmt.nl/sites/default/files/definitieve_rapportage_verduurzaming_eerstelijnszorg_mei.pdf)
10. Heida, JP. & Hoendervanger, J. (2016) *Next level gezondheidszorg: Hoe de zorg efficiënter en beter kan*. SiRM - Strategies in Regulated Markets B.V. Geraadpleegd van <https://www.sirm.nl/docs/Publicaties/Rapportage-SiRM-Next-level-gezondheidszorg.pdf>
11. Appelman, M., Heida, JP., Poll, A., & Stam, P. (2016). *Duurzaam contracteren in de gezondheidszorg*. SiRM – Strategies in Regulated Markets & Aldien.nl. Geraadpleegd van <https://www.yumpu.com/nl/document/read/10724771/duurzaam-contracteren-in-de-gezondheidszorg>
12. Gupta Strategists. (2020) *Corona: katalysator of struikelblok voor groenere ziekenhuiszorg?* Geraadpleegd van <https://gupta-strategists.nl/storage/files/200528-Corona-als-katalysator-voor-groenere-ziekenhuiszorg.pdf>

Over de auteurs

Dit visiedocument is geschreven door de themagroep Groene Zorg van Werkgroep Zorg 2025 en de inhoud wordt gesteund door diens achterban. Werkgroep Zorg 2025 is een koepelorganisatie die bestaat uit diverse jonge zorgprofessionals uit de hele sector die zich naast hun baan inzetten om de gezondheidszorg in de toekomst betaalbaar, toegankelijk en kwalitatief hoogstaand te houden.

Meer informatie

Meer informatie over de werkgroep is te vinden op onze website: www.wz2025.nl
Volg ons op Twitter: [@visiezorg2025](https://twitter.com/visiezorg2025), Facebook: [WZ2025](https://www.facebook.com/WZ2025) en LinkedIn: [Werkgroep Zorg 2025](https://www.linkedin.com/company/Werkgroep-Zorg-2025)

Wilt u naar aanleiding van dit visiedocument met ons in contact komen? Mail naar info@wz2025.nl

Ben jij een jonge zorgverlener met visie en interesse in deelname aan de werkgroep? Neem contact met ons op!

